

BLOKKA 10: GĦASAFAR TAL-FORESTA

(Għalkemm hawn Malta m'hawnx foresti, xorta jkollna għasafar tipiċi tal-foresta li jpassu f'Malta u generalment joqgħodu l-Buskett jew Foresta 2000. Iż-żjara/mawra tista' ssir f'masġar, bosk jew buskett bħal per eżempju il-Buskett jew Foresta 2000).

Informazzjoni bażika: Ibni tactile model ta' foresta fil-klassi. Ladarba tiġu lura mill-mawra tagħkom barra, il-mudell jista' jitlestha (bil-partecipazzjoni tal-istudenti) billi żżid l-għasafar u l-animali li smajtu jew rajtu. Tista' wkoll iżżid xi oġġetti naturali li għartu tul il-mawra tagħkom fil-bosk.

Problemi ddettaljati	X'inhi foresta u għala l-Buskett u Foresta 2000 mhumiex foresti?	Liema speċi ta' għasafar tista' ssib f'foresta? Liema animali (inkluż għasafar) jużaw il-foresta?	X'rabta hemm fejn l-organizmi tal-foresta?
Attivitajiet għal barra	Agħmel ftit reicerka dwar x'inhi d-differenza bejn forest u masġar. Ohroġ mawra sa masġar. Osserva s-siġar li ssib hemmhekk. Agħzel siġra u għannaqna. Kun mindful, aghlaq għajnejk u hu nifs twil il-ġewwa. Isma l-ilhna tan-natura. Qed taraha d-diversita' li hemm madwarek? Ipprova identifika s-siġar li jikbru hemmhekk permezz ta' field guide. Aħseb dwar it-tip ta' masġar li tinsab fih. Huwa masġar b'siġar koniferi jew deciduous?	Tul il-mawra, ipprova identifika l-għasafar differenti li tara u tisma. Tajjeb li tuża gajd bl-għasafar tipiċi ta' foresta, kif ukoll xi recordings: it-tnejn jistgħu jinsabu fuq l-app.	L-injam mejjet għandu rwol importanti f'masġar. Dan iserve ta' dar għal ħafna organizmi u jiffirma parti minn ċirkolazzjoni ta' elementi u riġenerazzjoni tal-masġar. Meta tkunu fil-masġar fittxu siġra mejta (S10/C/1) u ara jekk hemmx xi ħaġa tgħix po fiha jew fuqha.
Osservazzjonijiet u esperimenti għal ġewwa		Iddiskuti sena fil-hajja ta' Barbaġann (S10/B/1).	
Attivitajiet artistici	Uża l-oġġetti li għart tul il-mawra fil-masġar u ohloq masġar tiegħek. (S10/A/1)	Tul il-mawra iġbor weraq biex tohloq animali bihom (S10/B/2), u turi ħlejjaq li jgħixu f'masġar.	Oħloq poster għall-Jum Internazzjonali tal-Foresti (21 ta' Marzu) fejn turi l-importanza ta' siġar xjuħ u dawk mejta.
Attivitajiet	Kif tkunu fil-masġar,		Iddiskuti l-impatt tal-

lingwistiċi u kitba	qanqal il-kurżita' tat-tfal u ħarreg il-kreattività' tagħhom billi tistaqsi mistoqsija lill-masġar (S10/A/2) . Ftakar li l-ghan ta' din l-attvità' mhuwiex li tinstab twegiba izda biex iżżid il-minfulness billi tistaqsi mistoqsijiet importanti.	Iddiskuti sena fil-ħajja ta' Barbaġann (S10/B/1) . Ikteb storja qasira bbażata fuq id-deskrizzjonijiet mogħtija fis-scenario (S10/C/2) .	bniedem fuq il-masġar inti u taqra Scenario 4 (S10/C/2) .
Attivitajiet Matematiċi	Hemm bosta oġġetti li jistgħu jingabru minn masġar u jiġu uzati f'taħriġ tal-Matematika (S10/A/3) .		
Logħob u kompetizzjonijiet		Ilgħab il-Woodpecker Game mal-istudenti (S10/B/6) .	

Sezzjoni S10/A/1:

Observation card: Flieles mitmugħa mill-ġenitur

Linji gwida għall-għalliema: Aqşam 'l istudenti tnejn tnejn. Laqqa studenti li jaraw sewwa ma' dawk li huma visually impaired biex jgħinu 'l xulxin jimlew it-table Għin lill-istudenti huma u jiġru oġġetti mill-masġar.

Dak li se jkollok bżonn:

- Kaxxa taż-żraben jew xi ħaġa simili
- observation card u voice recorder

Attivitajiet u mistoqsijiet:

1. Osserva l-masġar madwarek bir-reqqa. Hemm xi annimali moħbijin bejn il-pjanti? Jekk iva, iktab l-osservazzjonijiet tiegħek fuq l-observation card jew irrekordjahom fuq il-voice recorder.
2. Iġbor kollezzjoni ta' teżori żgħar mill-masġar u poġġihom fil-kaxxa taż-żraben. Attent! Iġbor biss affarijiet minn mal-art. Qatt taqla xi ħaġa minn postha!
3. Organizza l-kollezzjoni u l-osservazzjonijiet billi toħloq mock-up tas-saffi f'masġar.

Is-saffi fil-masġar	Post	X'annimali sibt?
Forest canopy	Deciduous tree	Ballotri
Is-saff ta' mal-art	Faqqieġh	Bebbux
		Qniefed

Sezzjoni S10/A/2:

Saqsi mistoqsija lill-masġar

Dak li se jkollok bżonn:

- Grupp fejn hemm minn tal-inqas 5 studenti.
- Oġġett mill-masġar li għoġbok ħafna. Jista' jkun zokk ta' sigra, sigra, arbuxell, ħofor mal-art, jista jkun kollok, imbasta jkun interessak.
- Fejn possibli xi ħaġa fuq xiex tpoġġi.

Attivitajiet u mistoqsijiet:

1. Poġġu madwar dan l-oġġett u ħares lejha għall-ftit.
2. Aħseb dwar il-mistoqsija li tixtieq tagħmel. Eżempju:
 - a. Hemm ħofor f'din is-sigra? Jekk kiva, xi jfisser dan?
 - b. Kemm għandha żmien din is-sigra? Kif tista' tkun taf kemm għandha żmien sigra?
 - c. Jekk is-sigra hija xiha ħafna, tiftakar xi avveniment storiku importanti?
 - d. Il-ħofra għet hemm b'mod naturali jew ħoloqha xi ħaġa oħra?
3. Saqsi l-mistoqsijiet b'vuċi għolja biex kulhadd jisma. Tista' ssaqsi dak li trid. M'hemmx mistoqsijiet ħżiena. Kulhadd jista' jsaqsi kemm-il mistoqsija jrid. Imxi ma' fejn tiegħok l-immaginazzjoni tiegħek.
4. Din l-attività sabiha tiegħaf hekk kif ma jkunx għad fadal ideat godda.

Aħseb:

- Din l-attività kienet faċli?
- Liema mistoqsija għoġbte l-iktar, u għala?
- Għandek twegiba għal xi mistoqsijiet li saru?

Matematika fil-masġar

I. Il-ħsad fil-masġar

Dak li se jkollok bżonn?

- Tezori varji li ngabru mill-masġar (weraq, żerriegħa, cones, frott, qadib, eċċ.)
- Trej tal-plastik

Attivitajiet u mistoqsijiet:

1. Iġbor it-tezori f'daqqa.
2. Kif tista' tisserapraham?
3. X'kollezzjonijiet iktar tista' toħloq?

II. Axis of symmetry and mirror reflection

Linji gwida għall-għalliema: aqta' l-weraq minn nofs u għin lill-istudenti jwaħħluhom fuq card bil-kolla. Għandhom ikunu tactile biżżejjed li tinħass il-forma bil-ħass.

X'se jkollok bżonn?

- Weraq ta' speċi differenti ta' siġar – 3 werqiet minn kull speċi
- Card
- Mqass
- Kolla jew double-sided tape
- crayons

Attivitajiet u mistoqsijiet:

1. Ħares lejn il-weraq bir-reqqa. X'forom u kuluri għandhom?
2. Aqta' kull werqa mal-vina primarja.
3. Waħħal nofs tal-werqa bil-kolla ma' karta u pingi n-nofs li hemm nieqes daqs li kieku in-nofs ikun rifless f'mera. Qis li ttiha l-kulur u ara li tqabbel il-kuluri mill-aħjar li tista'.
4. Ta' liema siġra kienu l-weraq li pingejt?
5. Liema werqa kienet eħfef biex tpingi, u liema waħda kienet l-iktar diffiċli?

III. Forest measurement

Linji gwida għall-għalliema: Qis li l-proċess ta' kejl ikun tactile u li huwa aċċessibli b'mod universali għal kull student.

X'se jkollok bżonn?

- Tipi differenti ta' kejl
- Oġġett minn foresta: eżempju, siġra

Attivitajiet u mistoqsijiet:

1. Kejjel l-oġġett billi tuża measuring tape
2. Kejjel l-oġġett billi tuża mezz ieħor ta' kejl. Tista' tuża zkuk, saqajk, minkbejn u x'affarijiet oħra jgħuk f'moħħok?
3. X'użajt biex kejjilt?
4. F'kemm il-mod differenti kejjilt l-oġġett?
5. Meta kejjilt siġra żgħira u oħra kbira, il-kejl kien l-istess jew differenti? Xi jfisser dan?

Metodu ta' kejl	Siġra rqiq	Siġra ħoxna
Kejl (ċm)		

Sezzjoni S10/B/1

Sena fil-ħajja ta' Barbaġann [note: this can be adapted to cover different owl species]

Linji gwida għall-għalliema: *L-istorja t'hawn taħt għandha tiġi stampata bil-Braille jew b'tipa kbira għal tfal li huma visually impaired, inkella tista' tingara b'vuċi għolja.*

Storja

Kien il-bidu ta' Mejju. Kien riesaq il-lejl. Mort f'sigra tal-aġġru xiħa, fejn kienet tgħix familja ta' kokki. Il-vuċijiet kwieti tal-frieħ waqfu ħesrem hekk kif qarrbet lejhom adulta u għamlitilhom sinjali minn taħt. Kurjużi, il-flieles bdew iħarsuli bir-reqqa, b'mod karatteristiku tagħhom, b'mod ċirkolari, ġew wieħed, wieħed biex jarawni. Għal ħin twil, il-fieles baqgħu siekta, u hekk kif ommhom taret 'l hemm biex tikkaċċja, reġgħu bdew jgħajjtu b'għajriet qosra. Minn ħin għall-ieħor, l-omm bdiet tiġi lura bi ġrieden u bdiet titmaħhom. Beda jidlam u waqa' l-lejl: il-ħin meta l-animali notturni, bħal ngħidu aħna l-friefet il-lejl u l-Barbaġanni jkunu qed ifittxu l-ikel. Xi friefet il-lejl taru minn stalla qadima. Tnejn minnhom qrib ta' kokka adult u tant taru qrib li mhux ta' b'xejn il-kokka adulta qabzet u taret fil-kwiet fid-direzzjoni opposta. It-tieni farfett il-lejl, li kien ra kollox, beda jagħmel ħsejjeq qisu tektik jew daqqiet bħala alarm. Ftit mumentu wara, il-flieles reġgħu bdew jinstemgħu jagħjtu hekk kif il-kokka ġenitur irritornat darba oħra b'festa ta' ikel għaž-żgħar tagħha.

Attivitattiet u mistoqsijiet:

1. Tkellem dwar dak li ġara lill-familja tal-kokki f'Mejju.
2. X'gara qabel lil familji tas-siġar tal-foresta? Pogġi dak li seħħ fil-ħajja tal-kokka skont kif ġraw.
 - Il-flieles tal-kokki taru l-ewwel titjira tagħhom
 - Biedet il-bajd
 - Il-kokka ssib toqba f'sigra
 - Il-fellus jikber
 - Il-fellus faqqas
3. Il-kokki meta jibnu l-bejta?

Sezzjoni S10/B/2

Oĥloq kreaturi tal-foresta bil-weraq

Linji gwida għall-għalliema: *Assisti lill-istudenti kif hemm bżonn.*

Dak li se jkollok bżonn:

- Weraq differenti, frott, żrieragg, zkuk
- Folja tal-karti
- Kolla
- Mqass
- Marker
- plasticine
- googly eyes

Attivitajiet u mistoqsijiet:

1. Agħzel il-materjali li bihom se toĥloq l-annimal favorit tiegħek bihom.
2. Tista' taqta, tinkolla l-weraq flimkien u tinkolla l-weraq fuq il-karta biex tagħti għamla lill-annimal favorit tiegħek. Uża l-immaginazzjoni tiegħek.
3. X'annimal għamilt?
4. X'materjali naturali użajt?
5. Ħadt gost tagħmel dan it-taħriġ?

Woodpecker game

Linji gwida għall-għalliema: Ara li tassisti lit-tfal neqsin mind-dawl f'din l-attività'.

Post:

- Fejn possibli bosk/ park għandu jkun tajjeb ukoll

Dak li se jkollok bżonn:

- mgħammad
- zokk oħxon

Attivitajiet u mistoqsijiet:

1. Agħzel student wieħed biex ikun il- woodpecker. Il-woodpecker għandu jsib biċċa zokk rqiġ li ma jinqasamx meta ttabbtu ma' siġra.
2. Il-bqija tal-grupp jinfirex u jilbes l-għammad (Tfal neqsin mid-dawl ma jilbsux għammad)
3. Meta l-istudenti jkunu lesti, il-woodpecker jibda jnaqqax is-siġra b'munqaru. L-istudenti l-oħra jridu jsibu l-woodpecker billi jsegwu minn fejn ġej il-ħoss li qed jagħmel.
5. Iddeċiedu liema sinjal se jingħata minn dawk l-istudenti li jkunu sabu l-woodpecker l-ewwel, per eżempju jgħollu idejhom.
6. Dawk it-tfal li jkunu lesti mill-logħba jistgħu ineħħu l-mgħammad u josservaw dawk il-tfal li għadhom jilgħabu. Dawn għandhom joqgħodu attenti u ma jtellfux lil dawk li għadhom jilgħabu.

Nesploraw siġar ħajjin u siġar mejtin

Linji gwida għall-għalliema: Fil-klassi, ġib ftit injam minn siġra mejta kif ukoll xi biċċa siġra ħajja biex it-tfal ikunu jistgħu jhossuhom u jikkumparawhom.

X'se jkollok bżonn?

- Lenti
- Kontenituri, per eżempju vażetti tal-ħġieq, kontenituri tal-plastik, eċċ.
- observation card (sibha hawn taħt)
- lapas

Attivitajiet u mistoqsijiet:

1. Eżamina l-biċċa siġra mejta (injam mejjet) sewwa, wieġeb il-mistoqsijiet mit-tabella t'hawn isfel.
2. Hu nota ta' dak li tosserva fit-tabella.
3. Aġħmel l-istess haġa għall-injam ħaj (siġra ħajja).

Ikkunsidra:

- X'differenzi hemm bejn siġra ħajja u dik mejta?
- Jista' jagħti l-każ li nsibu l-istess organiżmi jgħixu fiż-żewġ tipi ta' injam?
- Jinxtammu l-istess?
- Xi jfisser meta siġra tkun mejta?
- Is-siġar mejta huma bżonnjużi fil-foresta/bosk?

Isem l-osservatur:		
Data:		
Dak li trid tinvestiga	Siġra mejta	Siġra ħajja
Hemm riħa?		
Hija iebsa jew ratba?		
Hemm xi haġa taħt il-qoxra tas-siġra (bark)?		
X'organiżmi jgħixu fis-siġra?		
Hemm xi sinjali li juruk li l-annimali kielu mill-qoxra tas-siġra?		
Għandek xi mistoqsijiet?		

Sezzjoni S10/C/2

Oĥloq storja tiegħek

Linji gwida għall-għalliema: Lil kull student aġti xenarju differenti u ddeskrivih bil-kliem jekk hemm bżonn. Tista' ssib stampa ta' kull xenarju u tagħtiha lill-istudenti. Wassalhom biex jiktbu storja bbażata fuq dak ix-xenarju.

Attivitajiet u mistoqsijiet:

1. Ғares lejn l-istampa sewwa.
2. Ivvinta storja skont id-deskrizzjoni. Ftakar li kull storja hija tajba għax ħloqtha int!
3. Ippreżenta l-istorja tiegħek lill-istudenti l-oħra.
4. Jekk xi ħadd isaqsik mistoqsija dwar l-istorja tiegħek ipprova wegħibha.

Ideat għax-xenarji

L-ewwel xenarju

Iz-zring rieqed raqda tajba f'ħoffra fit-tajn fejn iqatta' s-sajf. Hekk kif jisma' l-ewwel qtar tax-xita fil-ħarifa jibda jqum bil-mod il-mod.

(Għal iktar informazzjoni u rizorsi dwar dan is-sugġett zur <https://birdlifemalta.org/wp-content/uploads/2021/10/Nature-Quest-Malti-Iz-Zring-ppsx.pdf>)

It-tieni xenarju

Għasfura tal-bejt qiegħda fuq il-bajd fil-bejta tagħha, hemm tliet bajdiet fil-bejt li tinsab bejn fergħa u z-zokk tas-siġra.

It-tielet xenarju

Qanduf qed jithajjar joħroġ rasu minn ħajt tas-sejjeħ fejn qed jistaħba. Beda jidlam u qed ixammem għal xi ħaġa.

Ir-raba' xenarju

Hemm familja qed tagħmel BBW f'masġar mimli siġar. F'daqqa waħda tqum ziffa u siġra tibda taqbad. L-għasafar qed itiru minn ġos-siġra.